

УДК 7.012+74

ІНТЕГРАЦІЯ ДИЗАЙНУ ТА НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЇ

Дубова Наталія Вячеславівна

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

Постановка проблеми. Важливим аспектом дизайнерської освіти є знайомство учнівської молоді з цим видом художньої діяльності. Саме в цьому віці активно формуються естетичні потреби, смаки, йде вибір майбутньої професії. Причому залучення школярів до знань про дизайн важливе як для майбутніх фахівців, так і споживачів продукту цього виду діяльності.

У вітчизняній педагогіці недостатньо вивчені питання змісту, методів, форм роботи з популяризації знань з дизайну серед учнівської молоді. Недостатньо видрукувано методичної літератури з даної проблеми на допомогу викладачу, вчителю школи, керівнику гуртка.

Аналіз сучасної практики вивчення дизайну школярами дає підстави вважати, що знайомство учнів з дизайном носить в основному епізодичний характер і не відповідає вимогам, що поставлені Державною національною програмою "Освіта". Формування і розвиток професійних навичок у художньо-дизайнерській творчості дітей та впровадження нових навчальних програм необхідно поєднувати з підготовкою і навчанням педагогів, які будуть працювати з цими дітьми за програмами, методично та структурно пов'язаними з дизайн-освітою.

З питань змісту технологічної підготовки учнів у школі, студентів у ВНЗ у науковій і методичній літературі виступали науковці-педагоги: П. Атутов, С. Батишев, Р. Гуревич, О. Коберник, В. Сидоренко, М. Скаткін, В. Стешенко, В. Терещук, Д. Тхоржевський.

Пріоритетним завданням у сфері інтеграції художньої освіти та дизайну варто вважати підготовку педагогічних кадрів до використання дизайн-освіти у своїй діяльності. Це висуває нові вимоги до існуючої системи підготовки та перепідготовки вчителів трудового навчання.

Метою статті є обґрунтування педагогічних умов інтеграції дизайну та народного мистецтва у підготовці вчителя технології.

Виклад основного матеріалу. В системі художньої освіти учнів поширеним є напрям ознайомлення з дизайном на уроках технології. Інші ж напрями: студії, гуртки, спеціалізовані класи сьогодні в Україні є поодиноким практикою і суттєво не впливають на загальну ситуацію. Відомості про цей вид мистецтва учні також можуть отримати із засобів масової інформації, науково-популярної літератури, уроків нехудожніх дисциплін та ін. Вирішення проблеми популяризації дизайнерських знань серед молоді ми вбачаємо у розробці та впровадженні у практику системи естетичного виховання школярів засобами цього виду мистецтва [3].

Студенти педагогічних вузів, майбутні вчителі трудового навчання, повинні усвідомлювати велике значення вивчення декоративно-ужиткового мистецтва та основ дизайну на уроках трудового навчання, роль яких полягає в розвитку художньої спостережливості, зорової пам'яті, виховання широкої художньо-естетичної культури і художнього смаку, спостереження оточуючої дійсності і творчого її перетворення, творчої ініціативи. Разом з тим, художня творчість є не лише унікальним засобом передачі виразності і краси, але й наділена багатогранним духовним змістом естетичного пізнання, осмислення, творення прекрасного і піднесеного в житті та мистецтві. Цей зміст несе в собі значний потенціал естетико-виховного впливу.

Необхідно зазначити, що підготовка вчителя-предметника до вивчення декоративно-ужиткового мистецтва та основ дизайну має ряд особливостей. Швидкий розвиток технологій потребує не тільки формування певного рівня підготовки вчителя до їх використання, а й постійного підвищення своєї кваліфікації в цій сфері. Готовність вчителя до самоосвіти, постійної перепідготовки та отримання нових професійних компетенцій є передумовою збагачення художньо-культурного рівня та постійно оновлюваної професійної компетентності. Вчитель має не тільки залучати учнів до використання технологій в рамках свого предмета, а й орієнтувати їх на використання сучасних засобів навчання в самоосвіті, позашкільній роботі, підготовці до олімпіад, конкурсів тощо.

Введення до програми з трудового навчання для 5-9 класів варіативної частини, яка ґрунтується на вивченні різноманітних видів народного декоративного мистецтва, дозволить вирішити ще одну актуальну проблему. Сьогодні, в зв'язку із значним погіршенням матеріально-технічного постачання шкіл, багато вчителів скаржаться на скрутне становище забезпечення занять з трудового навчання необхідними матеріалами: деревиною, металом тощо. Перехід до художньої обробки матеріалів значно скорочує потребу в них з двох причин. Перша полягає в тому, що призначені для художньої обробки вироби з металу, дерева чи тканини (скриньки, декоративні панно, хусточки тощо), здебільшого мають невеликі розміри і розраховані на малу витрату матеріалів, друга пов'язана з тим, що ручна технологія оздоблення є досить трудомісткою і не вимагає постійної зміни об'єктів праці.

Крім того, продуманий синтез красивого й корисного в практичній діяльності школярів позитивно впливає на їх мотиваційну сферу, підвищує зацікавленість практичними роботами, збуджує інтерес до народної культури, а на цій основі – й до таких предметів, як історія, народознавство, рідна мова й література, географія та інших. Таким чином, можливість уроків технології у прилученні школярів до надбань національної культури є багатими і своєрідними, бо воно є тим рідкісним предметом, який перекидає місток між матеріальною і духовною культурою суспільства. Заняття різноманітними видами народних ремесел і декоративно-ужиткового мистецтва є органічною формою, поєднанням пізнавальної і продуктивної мистецької діяльності дітей.

Сьогодення вимагає від майбутніх учителів технології при оволодінні декоративно-ужитковим мистецтвом рівноцінного засвоєння художнього, культурного та історико-соціологічного аспектів. Адже підвищення інтересу дітей до народного мистецтва, звичаїв, обрядів, традицій значною мірою залежить від фахової підготовки вищевказаної категорії спеціалістів.

Однією з форм підготовки майбутніх учителів технології цікавою, насиченою інформацією і творчою за характером може бути діяльність у різноманітних студіях, наприклад, студії історичного костюму. Можна запропонувати студентам вивчення можливостей застосування українських народних традицій у дизайні сучасного одягу. Студенти розробляють нові сучасні моделі з використанням орнаменту і елементів крою національного одягу, а потім демонструють їх на тематичних вечорах.

Існує переконання, що одяг створений на основі народного традиційного костюму не є популярним і прогресивним напрямком моди і відноситься лише до одягу фольклорного стилю. Але не слід зупинятися на цьому твердженні, оскільки творче використання народних традиційних рис дуже часто відгукується у моделюванні та конструюванні одягу найрізноманітніших стильових напрямків [6].

Дизайн - це якісно новий тип діяльності, який інтегрує технічну та гуманітарну культуру на проектній основі і направлений на організацію гармонійного предметного середовища. Дизайн сьогодні пронизує фактично всі сфери життя розвинутих країн. Він став неодмінним компонентом масової та елітарної культур, і його вважають творчістю майбутнього. І не випадково в систему освіти цих країн в останні десятиліття активно вводиться проблематика проектної культури.

Саме дизайн, вводячи в художню сферу новий досвід, здійснюючи переоцінку цінностей, ставлячи нові проблеми дозволяє вирішити це питання. Він дає змогу розкрити складну взаємодію мистецтва, техніки, формувати естетичне ставлення до дійсності. Проектна діяльність володіє здатністю направляти естетичні прагнення, здібності дітей в оточуючу їх реальність. Повноцінне включення навчального матеріалу про дизайн дає можливість гармонійно поєднати різні види художньої діяльності, що є важливим, оскільки, як відзначають науковці, в розвитку здібностей зображальна, декоративна та конструктивна діяльність незамінні разом. Інтегративний характер дизайнерської діяльності, комплексний підхід до розв'язання проблем повноцінного знайомства учнівської молоді з проектною культурою дозволяють забезпечити зв'язок як між різними видами художньої діяльності, так і між різними дисциплінами. Розвиток науки і техніки, глибокі зміни в життєвому середовищі, проблеми екології, збереження культурної спадщини обумовлюють об'єктивну необхідність певного рівня дизайнерської освіченості. Вона стає важливим аспектом взаємодії "людина – оточуюче середовище", оскільки споживач, формуючи його, орієнтується на свої потреби і смаки. Таким чином, освіченість в галузі дизайну стала сьогодні необхідним елементом культури людини. Безперечно, знайомство з проектною культурою повинно проходити в учнівському віці, на стадії

формування естетичних потреб та смаків. Розробляючи систему виховання школярів засобами дизайну, важливо врахувати зарубіжний досвід, зокрема Японії, для якого характерним є виховання почуттів дитини, виховання відчуття спілкування на рівні людина і річ, людина і оточення; Великобританії, де ставлять завдання "створення оточення, що дає індивіду можливість відкривати дещо в собі самому, проявляти свої задатки, усвідомлюючи значимість власних і чужих ідей, впевнитися у можливості здійснювати вплив на оточення" [4].

Отже, у процесі художньої творчості здійснюється формування такої важливої якості, як творчий склад про що свідчать результати художньої творчості майбутніх учителів.

За останнє десятиліття поняття "дизайн" міцно ввійшло в наше життя. Поступово приходить розуміння того, що він здатний активно впливати на естетичне почуття і комфортність існування кожної людини, але його потенціал цим далеко не обмежується. Ще належним чином не оцінені можливості дизайну в народній освіті, у розвитку інтелекту його засобами. Між тим, виконуючи водночас кілька можливих функцій: відображуючу, виховну, пізнавальну, комунікативну, гедоністичну – він є школою творчого та ділового мислення [5].

Новітні дослідження дають підґрунтя стверджувати, що викладання пропедевтики дизайну значно підвищує творчий потенціал особистості, що формується, розвиваючи не тільки абстрактне, комбінаторне, асоціативне, логічне мислення, але і підвищуючи загальний коефіцієнт успішності.

Навчання засобами дизайну стрімко прискорює формування інтелекту, оскільки використовує всі три типи власне мислительної діяльності: наочно-ділової, чуттєво-образної, поняттєво-логічної. Воно розвиває просторово-часове уявлення, формує моральну культуру та соціально-екологічний світогляд.

Дизайн синтезує духовне та матеріальне і виступає системою культурно-естетичних зв'язків. Побутові речі, знаряддя праці несуть у собі дух і суть людської культури. Отже, дизайн є репрезентований вид мистецтва, який виконує роль історичної трансляції. Як могутній засіб комунікації, він об'єднує людей у суспільні групи за законам стилю, напрямку, моди.

Дизайн говорить своєю мовою, звертаючись, до всіх без винятку, за допомогою гарного зручного одягу компактних та естетичних електроприладів; крісел, що стимулюють відпочинок та працю; комфортабельних засобів транспорту тощо. На всіх впливають візуальні комунікації дизайну: дорожні знаки, вивіски магазинів, піктограми рекламні плакати, також обкладинки, оформлення книг. Все це потрапляє в поле зору кожної людини, сприяючи вихованню смаку.

Щоб розібратися в морі графічної інформації, що таким потоком линула на нас, необхідно мати сталі естетичні орієнтири. При тому, розуміти, що таке "добре", а що "погано", необхідно всім, не тільки дизайнерам та художникам-конструкторам.

Результати аналізу літератури, практики, а також шкільних програм свідчать, що сьогодні існують дві тенденції в освоєнні художньо-проектної діяльності. В першій залучення до дизайну відбувається переважно через теоретичне закріплення знань, візуальне ознайомлення з прикладами естетичного освоєння оточуючого середовища. Практичний досвід, в основному, приходиться на позаурочну, позашкільну роботу в гуртках, студіях та ін. У другій – теоретичний та практичний матеріал взаємно доповнюють один одного і представляють собою самостійний розділ в програмі. Ми вважаємо, що сучасним вимогам в більшій мірі відповідає другий напрям. Разом з тим, виникає завдання визначення оптимального співвідношення теоретичної і практичної діяльності з освоєнням цього виду діяльності в конкретному віці.

В сучасних умовах розвиток дизайну та професійна діяльність в цій галузі знаходиться у прямій залежності від загального рівня духовної та матеріальної культури суспільства, відповідно кожного її члена. Це обумовлює об'єктивну необхідність певного рівня освіченості в галузі цього виду мистецтва. Залучення до дизайну учнівської молоді, крім сприяння виявленню та розвитку вроджених здібностей буде допомагати наближенню шкільного навчання до життя, загальної культури, творчої активності, виховання працелюбності, прагнення творити за законами краси в будь-якій сфері діяльності. Організація повноцінного, педагогічно доцільного ознайомлення школярів з художньо-проектною діяльністю, посиленої дитячої дизайнерської творчості є значним резервом для підвищення рівня дизайнерської освіти [5].

Мистецтво приховує у собі величезні потенційні можливості для зцілення людей від морально-естетичного занепаду, духовного зубожіння. Людина завдяки сприйманню мистецтва та власній художній творчості розвиває почуття, що дає їй можливість не бути байдужою до чужого болю, переживань, драматичних подій тощо, допоможе вибратись з тенет примітивізму, духовної відсталості.

Педагогічна проблема полягає в тому, щоб поєднати творчі інтереси і потреби майбутніх учителів з закономірностями навчального процесу. При цьому в якості умови розвитку естетичних творчих здібностей та вмінь є правильна і своєчасна орієнтація студентів з питань основних напрямків і завдань навчання. У процесі формування естетичних творчих якостей та вмінь майбутніх учителів ми виділяємо два основних напрямки розвитку творчих здібностей. Перший напрямок має за мету розвиток індивідуальних здібностей шляхом набуття практичних умінь у процесі навчальної творчої роботи на заняттях з художніх дисциплін. Другий напрямок пов'язаний з питаннями виховного характеру і зумовлює формування творчих якостей особистості, зокрема творчого складу мислення [2].

За художньо-творчої діяльності характерними є основні елементи творчого процесу, які полягають в ознайомленні з явищами навколишнього середовища, у їх творчому переосмисленні, кристалізації ідеї на рівні свідомості та її усвідомленому вираженні зовні. Творчий склад мислення

особистості характеризують вміння художнього переосмислення дійсності та структурологічна послідовність протікання творчого процесу.

Навчати творчості можливо лише за умови творчого складу мислення. Воно відіграє вирішальну роль у переробці матеріалу дійсності в художній твір. Творче мислення забезпечує здійснення творчого процесу на всіх його етапах і створення, при цьому, твору мистецтва. Воно обумовлює розвиток, бо є творчістю думки, вираженням творчих ідей. Характеристиками творчого складу мислення є асоціативне, логічне, образне мислення. Асоціативне мислення необхідне для "прориву" звичайних логічних операцій. Воно являє собою зв'язок між окремими уявленнями, при якому одне з них викликає інше.

Функціональна роль особистості у творчому процесі полягає у здатності мислити не так як інші, без встановлених рамок, відчуваючи широту простору. Саме у цьому й міститься виражальна сила будь-якого визначного художнього твору, не виключаючи при цьому важливості впливу емоційно-почуттєвої сфери [5].

Роботу студентів супроводжують і впливають на неї різні позитивні і негативні емоційні стани: задоволення і незадоволення процесом і результатом праці, упевненість і сумніви, прагнення до мети, бадьорий і пригнічений, радісний або сумний настрій, що по-різному може впливати на процес творчості. Емоційність художньої думки створює особливий духовний зміст твору.

Так, саме мистецтво дизайну певною мірою розвиває творчий склад мислення і є шляхом виховання; не стільки предмет, якому потрібно навчати, скільки метод навчання будь-якому і всім предметам [3].

Висновок. Спрямовання педагогічного процесу на збереження індивідуальності та розвиток творчої особистості вимагає переходу до системи розвивальної освіти, використання особистісно-орієнтованих методів навчання, а також перегляду тієї ролі, яку відіграє творчість у становленні особистості. Такий напрям, як дизайн, у поєднанні з художньо-естетичною освітою, з багатофункціональним використанням на ринку праці, стає цікавим і перспективним навчальним курсом, оскільки спрямований на індивідуальний вибір учнем майбутньої професійної діяльності, враховує рівень його підготовки та інтереси. Тому в програми підготовки вчителів технології у вищих навчальних закладах необхідно вносити зміни, які б дозволили майбутнім учителям оволодіти саме тими знаннями й уміннями, які їм будуть потрібні в школі та дозволять більш професійно виконувати завдання, що ставить перед ними зміст оновленої програми з трудового навчання.

Дизайн, як явище культури, на початку третього тисячоліття став тією сферою художньої універсальності культури і людини, яка найбільш синтетична, калейдоскопічна, найбільш проблематична і разом з тим самодостатня. Цілісність дизайну в культурному вимірі можна виразити як єдність формоутворюючих складових естетичного, етичного, практичного і пізнавального суб'єктів. Дизайн – це динамічне перехрестя мистецтва, науки і

практики. Перед майбутніми вчителями технології стоїть завдання вивчити умови і впровадити в загальноосвітню школу систему максимального залучення учнів до творчої діяльності, метою якої є формування гармонійного предметного середовища, що найбільш повно задовольняє матеріальні та духовні потреби людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович, Є. А. Педагогічне керівництво декоративно-прикладною діяльністю: навч. посібник / Є. А. Антонович. – К. : ІЗМН МО України, 1995. – 116 с.
2. Богоявленская, Д. Б. О предмете и методе исследования творческих способностей / Д. Б. Богоявленская // Псих. журнал. – 1995. № 6. – С. 49 -58.
3. Волкотруб, И. Т. Основы художественного конструирования. Моделирование материалов и биоформ / И.Т. Волкотруб. – К. : Высшая школа, 1982. –152 с.
4. Даниленко, В. Я. Основы дизайна: учебное пособие / В. Я. Даниленко. – Х. : ХДАДМ, 2003. – 118 с.
5. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом у навчальних майстернях: навч. посібник / За ред. Антоновича Є.А. – Ч.І. – ХІ. – К., 1993. – 317 с.
6. Тасалов, В. И. Теория дизайна и проектная культура / В. И. Тасалов // Техническая эстетика. – 1991. – № 7. – С.9.